

10

ESKİ SAFRANBOLULULAR

Safranbolu 800 yıldır bir Türk kentidir ve Türk kökenlilerin yurduudur. Başlangıçta Taraklıborlu denildiği için, ilk gelen Türklerin Borlu ve Taraklı boylarından oldukları akla çok yakındır. Zamanla başka boylar da gelmiştir. Bu konuda geniş açıklamalar içeren yayınlar bulunmaktadır.⁽¹⁾

Bu bölümde, Karabük'te iş ve çalışma olanağı bulan, ancak barınma olanağı bulamayıp Safranbolu'ya yerleşenler ile 1960'lı yıllarda başlayıp, ileriki yıllarda artarak devam eden kırsal kesimden kentlere akın sonucu Safranbolu'da yer yurt sahibi olan yeni hemşehrilerden değil, atadan dededen Safranbolulu olanlardan, bir başka anlatımla "*yerli Safranbolulular*"dan söz edilecektir. Son 60-65 yıldır bizzat gözlemlenen, tanık olunan ve anlatılanlardan öğrenilen yönleriyle eski Safranbolulular söz konusu olacaktır.

Ancak yerli Safranbolulular, 2010'lu yıllarda 50 bine yaklaşan Safranbolu nüfusunun, en iyimser öngörülere göre 3-4 bini geçmeyen küçük bir azınlığı olsalar da, kent nüfusunun hep 5.000 dolaylarında seyrettiği 1960'lı yıllara kadar olan dönemde, Safranbolu halkının tamamını oluşturanlardır.

Eski Safranbolulular ile sonradan Safranbolulu olanların gelenekleri ve değer yargıları arasında büyük farklılıklar olması gayet doğaldır. Yeni hemşehriler, kökenleri açısından çok değişik yörelerden olduklarından, sosyal açıdan nitelikleri ve özellikleri, eski Safranbolulularla benzerlik göstermemektedir.

Zaman içinde, kaç kuşak sonra gerçekleşir kestirilemez; karşılıklı etkileşimler sonunda, hiç kuşkusuz Safranbolu'da yeni ortak gelenek ve görenekler benimsenmiş olacaktır. Bunun sonucunda, kuşaklar boyu geçerli, Safranbolu'ya özgü değer yargıları, ne ölçüde varlığını sürdürebilecek ya da bütünüyle terk edilerek ya da değiştirilerek, unutulup gidecek mi; bilinemez.

► GENEL VE NESNEL DEĞERLENDİRMELER

Atadan dededen Safranbolulular Türk ve Müslüman kimliğinde, etnik yönden olduğu kadar dinsel açıdan da bir bütünlük içindedirler; alt kimlik üst kimlik bilmezler. 100 yılı aşkın bir süre önce Safranbolu'da Kurttepesi'ne yerleştirilen iki aileden çoğalan ve son zamanlarda Gümüş'te Beşgöz semtini yer yurt edinenlerin de kimliklerini öne çıkararak, kimi istemler peşinde olduklarına tanık olunmamıştır.

Ancak bunlar, genel Safranbolulu tanımlamasının dışındadır. Yıllardır, sosyal açıdan Safranbolu ile kaynaşmamış; kültürel yönden Safranboluluların değer yargılarıyla bağdaşmayan, lokalize olmuş bir yaşam süren bu toplu-

⁽¹⁾ Hulusi YAZICIOĞLU, Safranbolu Tarihine ait Belgeler ve Kaynaklar, Safranbolu 1998 ve Küçük Osmanlı'nın Öyküsü-Safranbolu tarihi, İstanbul 2001

luğun bireyleri, “nasıl Safranbolulu olurlar; neden Safranbolulu olamazlar”, bu, herhalde toplumbilimcilerin ilgi alanında olması gereken bir konudur.

Lozan Antlaşması uyarınca Kıranköy'deki Ortodoks Hristiyanların Yunanistan'a gitmesinden sonra, Safranbolu'da başka bir din mensubu kalmadığı gibi, aynı dinin farklı mezheplerinden topluluklar da yoktur. Ancak günümüzde Safranbolu'da, değişik tarikat mensuplarından söz edilmektedir. Bunda, Türkiye'nin genelindeki inanç özgürlüğü diye açıklanmaya çalışılan, özel amaçlı bir olgunun, Safranbolu'ya yansması, herhalde önemli bir etkidir. Safranboluluların genel tanımlaması, bunları da kapsamaz.

Bilinen Safranbolulu kimliğinde, laik ve demokratik bir sosyal hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'nin, ATATÜRK ilke ve devrimlerine dayalı temel niteliklerine karşıt görüşlerin yeri olamaz. Safranbolulu, çağdaş değer yargılarını özümsemiştir. Cumhuriyetin temel nitelikleriyle bağdaşmayan akımlarla bir ilişkisi yoktur.

Kendilerinden söz edilecek olan Safranbolulular, işte bu kimlik özelliklerini taşıyanlardır. Zamanla şu ve bu nedenlerle Safranbolu'da, etkin bir topluluk olmaya başlayan, başka görüş ve yaşam biçimini benimseyenler de bulunmaktadır. Ancak, uzun yıllar boyu, kuşaktan kuşağa biçimlenmiş Safranbolulu kisvesini taşımayanlar, bu bölümdeki anlatımların dışında kalacaklardır.

Bu bölümde yer alacak Safranboluluların anlatımına, bir Safranbolulu tarafından “benim ayranım bu, yarısı su” denilmeyeceği ve olumsuzlukların gizleneceği ön yargısı içinde yaklaşılmamalıdır. Çünkü yeri geldiğinde çekinmeden, “ayranım hem ekşi, hem de yarıdan çoğu su” da denecek; “nalıncı keseri” gibi, ağacın hep kendinden tarafı yontulmayacaktır. Öznel değil, nesnel değerlendirmelere özellikle özen gösterilecektir.

Safranbolulu bir grup, 1930'lu yılların başında, Kaymakam ve Belediye Başkanı ile birlikte

(Oturandar, soldan sağa) Rauf Beyler'in Talat Bey, Belediye Başkanı Hamdi'nin Mehmet Ef. (VAROL), Kaymakam Fuat Bey, Bankacı Kümbüler'in Abdi Bey, Müezzinoğlu Nuri Ef. (İŞİTAN), (Ayaktakiler, soldan sağa) Terzi Hakkı Ef. (AĞAR), Kadri GANIÖĞLU, Kürdali'nin Ali Ef., Kalıpçı Mustafa Ef. (MESÇİLER), ...?..... Saroğlu Nuri Ef., Kalburoğlu Ömer Ef., Semizler'in Mehmet Ef.

-Yücel NAKİPOĞLU'nun arşivi-

► SAFRANBOLULULARA ÖZGÜ DAVRANIŞLAR

Her Safranbolulu, her şeyden önce iyi bir vatandaştır, yurduna, ulusuna, Devletine bağlıdır. Kamu düzenine ve yasalara saygılıdır. Safranbolu'da polis karakolları ile yargı organlarına yansıyan olaylarda, yıllar boyu yüz kızartıcı eylemlerle ya da ırz ve namus konularıyla veya adam öldürme ve gasp gibi suçlarla ilişkili Safranbolulu yok denecek kadar azdır. Bu arada, 12 Eylül 1980 Harekatı'ndan önce yurt düzeyindeki anarşik ortamdan, Safranbolu'ya yansıyan kimi üzücü olaylarla da, yerli Safranboluluların ilişkisi olmadığı, soruşturmalar sonucu anlaşılmış bulunmaktadır.

Gerek Osmanlı ve gerekse Cumhuriyet döneminde, Safranbolu'da toplumsal tepkiler ve kışkırtmalarla ortaya çıkan ve karışıklıklara neden olan bir olay yoktur. Sadece Dayıoğlu olayı akla gelebilir. Ancak, o olayın Safranbolu için nasıl bir talihsizlik olduğuna, Safranbolu'da olsa da, Safranboluluların olayı olmadığına, daha önce "*Safranbolu'da Dayıoğlu Olayı*" başlığı altında, çok geniş olarak değinilmiş bulunmaktadır.

Cumhuriyet döneminin başlangıcında, ATATÜRK ilke ve devrimlerinin benimsenmesinde ve uygulamasında, Anadolu'nun kimi yerlerinde görülen tepkiler, Safranbolu'da asla söz konusu olmamıştır. Bunda, Safranboluluların yenilikçi gelişmeler karşısında bağnaz bir tutum içinde olmamalarının payı büyüktür. Safranbolulular çağdaş görüşlere açıktır, çağın gerekleriyle uyum içindedirler. Yenilikleri ve yeni düşünceleri kolaylıkla benimsedikleri gibi, bilinen tüm teknolojik olanaklardan ve araçlardan da zaman geçirilmeden yararlanmak isterler. Büyük kentlerde görülen veya çeşitli yollarla öğrenilen yaşamı kolaylaştırıcı yenilikler, çok geçmeden, kısa bir süre sonunda Safranbolu'da uygulama ve kullanım alanı bulur.

Safranbolulular her şeyden önce onurlarına düşkün kişilerdir. "*Kan kussa da, kiren (kızılıcak) şerbeti içtim*" demeyi yeğleyenlerdendirler. Aç olsalar da tokum derler. En küçük, en değersiz bir ikramı bile, üstelenmeden, ısrar edilmeden kabul etmek istemezler. Dertlerini, acılarını içlerine atarlar; "*kol kırılır, yen içinde kalır*" özdeyişinin gereği, sorunlarını çok yakınları dışında, hiç kimseyle paylaşmazlar.

Ressam Suna GÜMÜŞSUYU'nun tablosuna yansıyan, eski Safranbolululara ait evler

Gösterişi de sevmezler; Safranbolulular varlıklı olsalar da, öyle görünmek istemezler. Yenilenden, içilenden söz etmek çok ayıp karşılanır. Eskiden çarşıdan pazardan satın alınan hiç bir şey açıkta götürülmez; dışarıdan görünmeyecek biçimde mutlaka bir zembile veya torbaya konulurdu. Sık sık olmasa da, özellikle fırından alınan ekmek, fırın tezgahında geniş bir mendile dört ucundan bohçalanır, eve öyle götürülürdü.

Safranbolulular yardımsever insanlardır; kimsesizlere, öksüzlere, yığın ve benzeri felaketlerle karşılaşanlara kucak açarlar; hayır yapmasını da çok severler. Son yıllarda çok kullanılan eski bir deyimle Safranbolular, genel olarak, mütedeyyin (*dinine bağlı, dindar*) kişilerdir. Çocuklarının küçük yaşlarda, en azından namaz surelerini ve namaz kılmasını öğrenmesini isterler. Ancak, köktendinci değildir; yobazlık ve gericilik olarak tanımlanabilecek davranışları yoktur.

Her sokakta, o sokak sakinlerinden en az bir iki kişinin yaptırdığı çeşmeler ve hemen her mahallede de, o mahalle halkından varlıklı kişilerin yaptırdığı cami ve mescitler, Safranboluluların hayırsever niteliklerinin yanı sıra, dinsel konulardaki duyarlılıklarının göstergesidir.

Bağlar SAFİR tesisinde bir grup Safranbolulu bir arada (22.09.2014)

(Soldan sağa) Yılmaz KAVUŞTURUCU, Zafer ÇAMLICA, Ayhan ÖZEN, Aytekin KUŞ, Mehmet BASMACI, Şefik DİZDAR, Kızıltan ULUKAVAK, Yusuf ULU

► SOSYAL İLİŞKİLER VE KİŞİSEL ANLAYIŞLAR

Safranbolulular, güler yüzlü, sevecen, yardımsever, büyüklere saygılı, küçükleri koruyucu nitelikleriyle tanınırlar; akrabalığa, komşuluğa ve arkadaşlığa büyük değer ve önem verirler.

Ancak hem akrabalar ve hem de eski arkadaşlar arasında dargınlık ve kavgaların sıkça görülmesi, bu özellikleriyle bir çelişki oluşturur. İki kardeş, iki elti, gelin görümce, gelin kaynana, amca, dayı-yeğen, ana baba-evlat vb. arasındaki dargınlıklar bile, kimi zaman ölünceye kadar sürer. Dini bayramlarda ya da dargınlardan birinin Hacca gidişinde veya ağır hastalığında, tarafların barıştırılması için yakınlarınca yoğun çaba gösterilir.

Safranbolulular çabuk darılırlar ama çabuk ve kolaylıkla barışmasını bilmezler. Hatta kimi zaman iki kişi arasında bir kavga, gürültü, çekişme ve tartışma bile yokken, biri diğerine küser; küsen niçin küstüğünü söylemez. Araya girenler sorduğunda “o suçunu bilir” demekle yetinenler de olur. Taraf-

lardan hiç birinin barışmaya yönelik ilk adımı atmak istememesi, onurlu davranmamak veya kusuru kabullenmek gibi anlaşılabilecek olmaktan çekinmekle açıklanmaya çalışılır.

Özür dilemenin “*erdemli bir davranış*” olduğu, “*kişinin noksanını bilmesi kadar irfan olamayacağı*” gerçekleri, her nedense yeterli bir uygulama alanı bulamaz. Ancak küskünlükler, sadece küsenler arasında kalır, çoğu kez aile bireylerini etkilemez. Tarafların yakınları, birbirleriyle ilişkiyi ve görüşmeyi sürdürür. Aileler arası karşılıklı düşmanlıklar ve birbirlerine zarar vermeler asla söz konusu olmaz.

Safranboluluların, yabancılarla çok sıcak ilişkiler içinde oldukları gözlemlenir. Kim olursa olsun yabancı konuklarına en içten sevgi ve ilgi gösterirler; yenecek içecek neleri varsa ikram ederek ağırlamaktan, her türlü yardımı yaptıktan ve hatta evlerinde barındırmaktan büyük haz duyarlar. Türk Ulusu’nun konuk-severliğinin en güzel örnekleri Safranbolu’da sergilenir. Yabancılar, Safranbolu gelenek ve göreneklerinden hoşnutluklarını özellikle dile getirirler.

Bu arada çeşitli olaylar nedeniyle bir tercih söz konusu olduğunda, bir Safranbolulu tarafından, hemşehrisi Safranbolu yerlisine değil de, yabancı kişiye öncelik verildiği görülür. Özellikle Demir Çelik Fabrikaları’nın ilk kurulduğu yıllarda, kızlarını Safranbolulu delikanlılarla evlendirmekte çok müşkül-pesent olan ana babaların, Karabük Demir Çelik İşletmeleri’nde çalışan yabancı gençler için, benzer davranışları göstermediği söylenir.

Bu çelişkiyi de vurgulamak amacıyla olsa gerek, Karabük fabrikalarına, geçmişte “*enişte fabrikası*” demekten de geri kalınmaz. Bununla, çok bilinen, sık sık tekrarlanan “*Asri pencere/Düdüklü tencere/Dumanız baca/ Kaynanasız koca*” tekerlemesi ilişkilendirilebilir.

Safranbolulu, genellikle çekingen bir davranış sergiler. Safranbolu’da olsun, Safranbolu dışında olsun uzunca süre görüşmediği ve kendisini tanımayabileceği kuşkusunu duyduğu kişilerle karşılaştığında, selam verip, hal hatır sorma yerine, önce karşıdakinin selam vermesini bekler. Selam verilip tanındığını görünce de, muhababına büyük ilgi gösterir, aşırı ikram ve iltifatlarla bulunmak için çırpınır. Ancak karşılaşmaların, tanınmayı karşısından beklediği durumlarda, tanınmamayı onurlarına yediremediklerinden olsa gerek, tarafların birbirlerini görmelerine karşın, görüşmeden geçip gittikleri de olur.

Safranbolulular komşularına, komşuluk hukukuna çok büyük değer verirler. Çoğu kez, komşular arasındaki ilişkiler yakın akrabalar arasında görülenden bile daha öne çıkar. Safranbolulular paylaşmayı sever; özellikle bahçelerin meyveleri, (elma, armut, erik, dut, üzüm vb.) bahçesinde aynı meyveden olmayan komşulara sepet sepet dağıtılır. Meyve suları, ezmeler (marmelat) kazan ocaklarında komşularla birlikte yapılır. Komşu çocukları meyve yemeleri için bahçelere çağrılır; ancak hiç bir çocuk, izinsiz komşu bahçeden meyve koparmaz; aksi davranış çok ayıplanır.

Eskiden Safranbolu’da evlenmenin de bir zamanı ve kuralı vardı. Erkek çocuklar, bir zanaat dalında kalfa olmadan ya da okuyanlar bir göreve atanmadan ve en önemlisi askerlik hizmetini yapmadan evlenemezdi; kimse bu konumda olmayanlara kızını vermezdi. Genellikle, kızlar eşlerinin baba evine gelin giderler ve bir arada oturlardı. İç güveyi evlilikleri de olurdu.

Erkek evlatlardan, ana ve babalarıyla ilgilenmeleri ve özellikle ilerleyen yaşlarında ya da hastalıklarında onları yalnız bırakmamaları beklenirdi. Erkek çocuklar için, ebeveynleri “oğlum büyüyünce bize bakacak” derler; bu kurala uyması, küçük yaştan çocuğun belleğine yerleştirilmeye çalışılırdı.

Günümüzdeki sosyal güvenlik olanaklarının bulunmadığı ve hatta bilinmediği; sadece memur olan küçük bir azınlığın emekliliğinin söz konusu olduğu dönemlerde evladın, ana babanın yanında ve yardımında olmasının, aile dayanışması kadar, toplumsal yönden de büyük bir önem ve anlamı vardı.

Hacıhüseyinler Havuzu'nda Safranbolululardan bir grup – 2003

(Soldan sağa) Yücel NAKİPOĞLU, Yılmaz KAVUŞTURUCU, Aybar TOKER, Salih KAVUŞTURUCU, İbrahim GÜMÜŞSUYU, Fethi TOKER, Alpay TOKER, Saygın KONAK, Erdem AYEN
(Bu fotoğraftan sonraki 13 yıl içinde kaybettiğimiz Yücel NAKİPOĞLU, Aybar TOKER, Salih KAVUŞTURUCU, İbrahim GÜMÜŞSUYU ve Alpay TOKER'i rahmetle anıyor; diğer arkadaşlara uzun ömür ve esenlikler diliyorum)

► SAFRANBOLU'YA ATANAN KİŞİ, GELİRKEN AĞLAR; BAŞKA YERE ATANINCA; GİDERKEN DAHA ÇOK AĞLAR !

Görevi nedeniyle atanmayla gelen ya da şu veya bu nedenle Safranbolu'ya yerleşen ailelere, ilk geldiklerinde yakın komşuları, hemen kucak açarlar. Evlerinin yerleştirilmesinde, gereksinimlerinin karşılanmasında, kenti tanımlarında ve yakın çevre ile tanışmalarında yardımcı olurlar.

Safranbolu'da yabancılarla dostluk ve arkadaşlığa büyük değer verildiğinden, Safranbolu'ya atananlar veya yerleşenler, uzun boylu yabancılık çekmezler, önce hoşnutsuzluk duysalar da, kısa sürede, Safranbolu'yu severler. Safranbolu'da memuriyet yaptıktan sonra, başka yere atansalar bile, emekli olunca Safranbolu'ya yerleşmeyi yeğleyenler bir hayli fazladır. Aynı olgu 1970'li yıllardan sonra işçi emeklileri için de söz konusudur. Son yıllarda Karabükli iş adamları da yer yurt edinin, Safranbolu'ya yerleşmektedirler.

Bir süre kalıp, görev gereği bir başka yere atananlar da Safranbolu'dan hep üzgün ayrılır. Bu yüzden 1970'li yıllarda memurlar arasında ve özellikle başka bir yere atanan memurlar için düzenlenen veda toplantılarında,

“Memur Safranbolu’ya gelirken ağlar, giderken daha çok ağlar” denirdi. Günümüzde, ünlü bir kent olan Safranbolu’ya gelirken ağlandığı artık herhalde söylenemese de, giderken ağlamak bir tarafa, “göz yaşlarının sel olduğu” söylene fazla abartılı sayılmaz.

Asliye Hukuk Yargıci Ferman KIBRISCIKLİ'ya veda yemeği (Haziran/1978)
Soldan sağa; Kaymakam Yücel BÖLGEN, Ferman KIBRISCIKLİ, Belediye Bşk. Kızıltan ULUKAVAK,
Sorgu Yargıci Osman MAZLUMOĞLU ve Belediye Avukatı Veli Tevfik ERENER

► SAFRANBOLU'DA TOPLUMSAL VE SİYASAL ÖRGÜTLENME

Safranbolulular genellikle, toplumsal olayların içinde ve özellikle başında olmaktansa, seyirci olmayı yeğlerler. İlkokul öğretmenlerinden rahmetli Hüsnü YALIN'ın deyiimiyle Safranbolulular “*nemenaçatım*” (*neme gerek, bana ne*) diyerek, toplumsal sorumlulukların genellikle dışında kalmak isterler. Hep dışarıda kalıp, yeri gelince eleştirmeyi severler. Bu nedenle Safranbolu’da sivil toplum örgütlenmesi yetersizdir. Dernek ve vakıfların ses getirici ve toplumu yönlendirici etkinliklerine geçmişte, tanık olunmamıştır.

Örneğin, “*Safranbolu Kültür ve Turizm Vakfı*”nın bir türlü kuruluş amaçlarına uygun, kendisinden beklenen etkinlik içinde olamamasından hep yakınıldı. 1987 yılında “*Safranbolu Kültür ve Turizm Vakfı*”nı kuran ve dolayısıyla mütevelli heyet üyesi olan Safranbolulular, vakıfla ilgilenemediler. Bu yüzden genel kurulları bile vekaletname verilerek 3-5 kişiyle yapılabilmiş ve hep aynı kişiler yönetimde kalmak zorunda bırakılmışlardır.

Nihayet 2013 yılında Sayın Şefik DİZDAR Başkanlığı’nda yeni bir yönetimin görev alması, Vakfı Safranbolu’da “*ismi var, cismi yok*” konumundan kurtarmış, ses getiren bir sivil toplum örgütü olmasını sağlamıştır. Artık Vakfın, Safranbolu sorunlarını dile getirmede, çözüm yollarını göstermede ve Safranbolu kültürel değerlerinin yaşatılmasında çok önemli işlevler üstleneceğine ve başarılı olacağına inanılmaktadır.

Safranbolulular, önceden tanıma ya da tanımama gibi bir ayrıma gitmeksizin, belirli görevlerde bulunulduğu sırada, her gelen Safranbolulunun

sorununun çözülmesine yardımcı olmayı ya da bir istemin niçin yasal olmadığını anlatmayı hemşehrilik hukukunun gereği olarak kabullenirler.

Böyle bir tutumun, istemleri sonuçsuz kalanlar da dahil, her hemşehriyi memnun ettiğine bu satırların yazarı bir çok kez tanık olmuştur. Çünkü insanlar Türkiye’de, özellikle kamu kurumlarındaki işleri nedeniyle karşılaştıkları sorunlarını, ancak tanıdıkları kişiler dinlediklerinde ve yol gösterdiklerinde tatmin oluyorlar. Onlardan alacakları bilgileri güvenilir kabul ediyorlar. Aksi takdirde, doğru olmasa da, hep haksızlığa uğradığı kuşkusu içinde kalıyorlar.

Safranbolulular, Safranbolu dışında da olanaklar el verdiği ölçüde, beraber olma ve özellikle Safranbolu’yu konuşma fırsatı yaratmak isterler. Uzun yıllar Ankara’da, belirli zamanlarda Safranbolulular olarak bir araya gelme özlemi içinde olunulduğuna ve zaman zaman da gerçekleştirildiğine özellikle değinilmelidir. Aşağıdaki fotoğraf, pek fazla katılım olmasa da, Ankara’da ODTÜ Mezunlar Derneği’ndeki böyle bir toplantıyı görüntülüyor.

Ankara’da Safranbolulu bir grup yemekte: (Soldan sağa) Ömer ÇUHADAR, Kızıltan ULUKAVAK, Bilgin KAVURMACI, Yılmaz DOĞAN, Osman ÖZKAN ve Abdullah ATEŞ (20.02.2015)

Safranbolu’da geçmişte sivil toplum örgütlerine karşı gösterilen ilgisizlik, seçim zamanları uygun görülen partilere oy verme dışında, siyasal konular için de söz konusudur. Yandaş olunan partiye üye olmak için aşırı bir istek gösterilmez. Safranbolu’da, Anadolu’nun bir çok yerleşim yerinde görülen koyu bir partililik söz konusu değildir. Ayrı partilerden olanlar arasında, kimi istisnalar dışında, dostluk ve arkadaşlıklar devam eder.

Şu olay ilginçtir: 14 Mayıs 1950’de yapılan milletvekili seçiminden Demokrat Parti’nin (DP) büyük bir zaferle çıkmasına karşılık, Safranbolu Belediye seçimini Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) kazanır. Ancak, Safranbolu’nun, yeni iktidarın ilgi alanı dışında kaldığını gören CHP’li yerel yönetim, yeni seçim dönemini beklemeden 1953 yılında, Belediye Başkanı rahmetli Osman PAÇAÇIOĞLU ve CHP’li tüm Belediye Meclisi üyeleri olarak hep birlikte istifa edip, belediyeyi D.P.’li hemşehrilerinin yönetimine bırakırlar. Bu, günümüzde örneğine rastlanamayacak, Safranbolu’da o dönemdeki yerel politikanın, alkışlanacak bir yönü ve erdemli bir davranış biçimi olarak görülmelidir.

Safranbolu'da, iki kardeşten birinin bir partinin, diğerinin karşı partinin yandaşı olması ya da aynı ailenin iki kolunun ayrı ayrı, birbirine karşı partileri benimsemesi gibi, kimi somut örneklerle de karşılaşılmıştır. Bunda, hangi parti önde olursa olsun, bizden biri o partiden olsun anlayışının sağlayacağı kazanımların ön planda tutulması gibi kişisel çıkarlar değil, siyasal düşünce ve inanç farklılığı etkindir denilebilir.

Ancak bu, çok iyimser bir yaklaşım olarak da görülebilir; o nedenle çok daha doğru ve akla yatkın bir açıklama, herhalde çok katı bir partililik anlayışının Safranbolu'da egemen olmadığını söyleyerek yapılabilir.

Hiç kuşkusuz bu açıklamayı, yerel seçimlerde olsun, genel seçimlerde olsun, kendisinin veya istediği kişinin aday olamaması üzerine, partisinden istifa ederek ve hatta istifa etmeksizin karşı partinin adayının kazanması için çaba harcanması ve bir süre sonra yine eski partiye dönülmesi gibi çarpıklıklar da kapsayacak biçimde genişletmek söz konusu olamaz, olmamalıdır. Ne yazık ki, önde giden kitle partilerinde bile görülebilen böyle olayların, Safranboluluların olumsuzluk hanesine yazılması gerekmektedir.

Safranbolululardan bir grup Bağlar Saray Oteli'nde bir arada (20.02.2011)
(Soldan sağa: Aytekin KUŞ, Hıfzı TERZİAHMETOĞLU, Metin SAĞLAM, Kazım ERGÜN, Aybar TOKER, Hikmet OĞUZ, Ulvi YURTERİ, Mustafa ÇELEBİ, Mustafa BAKKAL, Yılmaz KAVUŞTURUCU, Kızıltan ULUKAVAK, Şefik DİZDAR, Ünal HACIALİOĞLU, Necip YAVUZ
(Ebedi aleme geçen Aybar TOKER ile Hikmet OĞUZ, hep rahmetle anılır)

► SAFRANBOLULULARIN ÇOK ESKİ, ÇOK FARKLI BİR TANITIMI

Safranbolulular için olumsuz nitelendirmelerde bulunulduğuna genel olarak tanık olunmaz. Ancak bu genel yargıyla bağdaşmayan nitelendirmelere de, nesnellikten kaçınılmadığını göstermek adına da olsa değinilmeli; haksız olsa da Safranbolulular ile ilişkili herhangi bir farklı yaklaşım, bilindiği halde göz ardı edilmiş dedirtilmemelidir.

Bu açıdan, Ulus'lu İbrahim Hamdi Efendi'nin, 1726-1746 tarihleri arasında kaleme aldığı "*Atlas'ı İbrahim Efendi-1163*" adlı kitabında yazdıkları çok

şaşırtıcıdır. Bunlar da bilinmeli ve yanıtsız bırakılmamalıdır. Söz konusu kitapta, 250-300 yıl önceki Safranbolulular şöyle anlatılmaktadır.⁽²⁾

“Varak 312’den: Zagfranbol:.....oldukça ulema (din bilgini) ve meşayih (şeyhleri) vardır ve zagfran sebebiyle ekseri halkı hacıdır, lakin hakikten (gerçekten) Kabe-i Şerif’i gören hacılardan değil, zira gayet şerir (kötü) ve hilekar ve kezzab (yalancı) ve bivefa (vefasız) ademlerdir (insanlardır). Kastamoni halkına galibdirler, beher hal (her zaman) bir akçelik soğan tohumunu hilesiz vermez ve etraf kazalarda gezüp ahmak Türklerin ellerinden balmumunu ucuz beha (fiyat) ile alub zagfranı anınla (onunla) mülemma iderler (parlatırlar, sıvarlar) ve zagfranın arasına uskur şükufesini (çiçeğini) ilhak idüp (katıp) bir tel zagfrana on tel uspur zam idüp (ekleyip) hezar dürug-i kazibe (binlerce yalan dolan) ile fûruht iderler (satarlar). Kezalik (yine) boyacıları kalıp ve sabunu murdar olan don yağı ile yapub, iki kat İzmir behasına (fiyatına) fûruht iderler (satarlar) . Her hafta Eflani ve Ulus ve Bartın pazarına ol meta-i mekruhlerin (o kötü mallarını) götürüb vafir adem (çok insan) aldatırlar...”

Bu yazılanlarda mantık süzgecinden geçirildiğinde tutarsızlıklar ilk bakışta göze çarpmaktadır. Önce Kabe’ye gitmeyenlere, hiç bir zaman ve hiç bir yerde olduğu gibi Safranbolu’da da hacı denilmez. Safranboluluların, safran sebebiyle hacı oldukları belirtilmekle ne demek istenildiği anlaşılama-maktadır. O dönemde ülkenin başka yörelerinde, hac’tan dönenler, beraberle-rinde safran getirip satarlardı da, belki o nedenle safran satıcıları, takma bir lakap olarak hacı diye anılırlardı diye düşünülebilir. Eğer böyle ise, safran sa-tıcılarını gerçek hacı değil diye aşağılamak anlamsız olur.

Safranın balmumu ile karıştırılması suretiyle yapılan düzenbazlık iddi-ası ise, ne ölçüde haklıdır? Safran hakkında ilk bilimsel araştırmalarda bulu-nan hemşehrimiz Ziraat Yük.Mühendisi Prof.Dr.İbrahim GÜMÜŞSUYU, safran hasadında çiçekten toplanan safran telciklerinin, eritilmiş ince bir tabaka ha-linde balmumu bulunan bir tepsie yerleştirildiğini bildirmektedir.

Sayın GÜMÜŞSUYU, bu tepsinin eğik bir konumda ateş üzerinde tutu-larak telciklerin kurummasının sağlandığını, tepsinin balmumu ile önceden as-tarlanmasının, safran telciklerinin dökülmemesi ve kuruduktan sonra koruna-bilmesi amacına yönelik olduğunu açıklamakta ve dünya standart uygulama-

⁽²⁾ Ülkü Halkevleri Dergisi, Mart/1940, Sayı: 85, Talat Mümtaz YAMAN, “Cihannü-ma’nın İlaveli Nüshası” başlıklı makale (*Katip Çelebi’nin ünlü Cihannüma adlı kitabı-nın 1729 yılında İstanbul’da İbrahim Müteferrika [Osmanlı’da ilk matbaayı kuran] bas-kısından sonra coğrafya ile ilgilenenlerin, Cihannüma’daki bilgileri kendilerininmiş gibi yazdıkları kitaplara aldıkları, bunlardan Cihannüma’nın aynısı olan “Atlas-ı İbrahim Efendi 1163 (1747)” adlı kitabın yazarı, Ulus’un Küçük Endüz köyünde doğduğu an-la-şılan; memuriyet, ticaret veya başka bir nedenle bir süre Rumeli’de bulunan İbrahim Hamdi Efendi’nin 1726 yılında sila özlemi ve anasını ziyaret amacıyla memleketine giderken uğradığı yerlerde, doğduğu yöre ve çevresi hakkında, kendi gördükleri ile duyduklarına dayalı olarak öğrendiği orijinal bilgileri de kitabında ayrıca topladığı, kişiliği hakkında başkaca bilgi bulunmadığı, aile soyağacının kökünü Eimme-i isna aşer’den (Oniki imam-Hz.Ali’nin torunları) Zeynelabidin’e kadar götürdüğü Talat Mü-m-taz YAMAN tarafından aynı makalede belirtilmektedir.)*

larına uygun olmasa da, bu yöntemin geleneksel olarak sürdürüldüğünü belirtmektedir.⁽³⁾

Geleneksel yöntem denildiğine göre, eski zamanlardan günümüze kadar, safran telciklerinin ufalanmadan, parçalanıp toz haline gelmeksizin uzun lifler halinde saklanıp pazarlanmasında balmumundan yararlanıldığı anlaşılmaktadır

Prof.Dr. İbrahim GÜMÜŞSUYU'nun Safran'la ilgili kitaplarından biri

Uluslu İbrahim Hamdi Efendi, başka yerlerde, daha uygun başka yöntemlerle safranın kurutulduğunu ve korunduğunu duymuş ya da görmüş olabilir. O zaman, Safranbolu'da balmumundan yararlanılmasını bilgisizlikle açıklamak daha doğruyken, düzenbazlıkla suçlamak büyük bir haksızlıktır.

Bu arada, bir tel safran için, 10 tel balmumu kullanılması gibi ifadeler de, aşırı abartma ya da "*habbeyi kubbe yapan*" iddialar olarak nitelendirilme-lidir. Belki gereğinden fazla balmumu kullanan kimi safran üreticilerini görmüş veya duymuş olabilir; ancak kimileri böyle davranıyor diye genelleme yaparak, bir belde halkının tümünü kötülemesi insaf ölçüleriyle bağdaştırılamaz.

Sabun konusundaki isnatlara gelince, İzmir'deki gibi zeytinyağından sabun yapılması, zeytin yetiştirmeyen Safranbolu'da mümkün olamayacağına göre, don yağından yapılan sabun, maliyet unsurlarında bulunması gayet doğal farklılıklar nedeniyle, İzmir sabunuyla kıyaslanmamalıydı denebilir. Hiç

⁽³⁾ Prof.Dr. İbrahim GÜMÜŞSUYU, Dünyanın En Pahalı Baharatı SAFRAN, Safranbolu Hizmet Birliği Yayını No:12, Eylül/2002, Sayfa: 29-30

kimse aynı malı iki kat fiyata almayacağına göre, İzmir sabunu yörede yok ki, onun fiyatının iki katına Safranbolu sabununun satılabildiği anlaşıyor. İzmir sabunu yöreye getirilseydi, kaçta satılacağı bilinmeden, böylesine yanıltıcı kıyaslamalara gitmekte de hiç bir haklılık ve tutarlılık olamaz.

Aslında, Safranbolulular hakkında duyulanların, kitaba doğruluğu irdelenmeden, genellemeler yapılarak alınmış olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü, kitabındaki anlatımlarına göre, Uluslu İbrahim Hamdi Efendi, memleketine deniz yoluyla gittiğinden, yolculuğu sırasında kaldığı Ereğli, Amasra, Bartın ve özellikle doğduğu yer olması nedeniyle de Endüz köyü ile Ulus yöresini uzun uzun anlatmaktadır.

Oralardan çok daha büyük bir yerleşim yeri olan Safranbolu'ya ise kitapta çok az yer ayırmıştır. Bu nedenle Safranbolu'ya ilişkin yazdıkları, gözlemlerine değil, oradan buradan duyduklarına dayalı olması, güçlü bir olasılık olarak ortaya çıkmaktadır. Aynı şekilde, Bolu ve Kastamonu'dan da çok az söz etmektedir.

Bu arada, Talat Mümtaz YAMAN'ın, sözü edilen Ülkü Halkevleri Dergisi'nin bir sonraki sayısında çıkan yazısından öğrenildiğine göre, Uluslu İbrahim Hamdi Efendi'nin çirkin ve yakışsız nitelendirmeleri sadece Safranbolulular için söz konusu değildir. 318 No.lu varak'ta (*sayfada*) Bartınlılar için de, tekrarlamaktan hicap duyulacak daha ağır isnatlar yapıldığı görülmektedir.

Hiç değilse Safranbolu, türlü suçlamaların yanı sıra, "*oldukça uleması ve şeyhi olan bir yer*" olarak da gösteriliyor. Ancak ne bununla övünmeli ve ne de yapılan çirkin yakıştırmalardan dolayı yerinmeli. Yazılanlar, kuşkusuz doğru gerçekler olarak değil, kişisel yakıştırmalar olarak kabullenilmelidir.

► KÖYLÜ VEYA ŞEHİRLİ OLMAK DEĞİL; TÜRK OLMAK ÖNEMLİDİR

Zaman zaman köy kökenli hemşehrilerimizin, yerli Safranbolulular tarafından aşağıladıklarına ilişkin yakınmalarına tanık olunmaktadır. Aslında bu yakınmaların, bugünün Safranbolulularıyla hiçbir ilgisi yoktur. Çünkü, Osmanlı dönemindeki köylü-şehirli ayırımından kaynaklanan olgular, sadece Safranbolu'ya özgü bir davranış biçimi değildir.

Osmanlı ülkesinin geneline yerleşmiş ve geçmişte Safranbolu'ya da yansımış ayrıştırıcı bir anlayışın, günümüzde yeniden gündeme taşınması anlamsızdır. Artık Safranbolulu olmuş kimi yeni hemşehriler, bu kentte şehirli-köylü ayırımının sürdürülmesinden yarar umarcasına ya da bu ayrımı körüklercesine davranışlar sergilemekten uzak durmalıdırlar.

En son Haziran/2014 ayının sonlarında, sosyal medyada, internet ortamında da "*Safranbolulular mütegalibedir; Kurtuluş Savaşı'nda Geredeli Dayıoğlu'na direnmediler; Çanakkale'de ve Kurtuluş Savaşı'nda hep köylüler şehit oldu, Safranbolulular bizim dedelerimizi, "hey Türk" diye aşağıladılar*" gibi bildirimlerle karşılaşıldı.

Dayıoğlu olayı'nın gerçek yüzü, daha önceki bir bölümde geniş olarak anlatılmıştı. Hep köylü şehit oldu savına gelince, sadece köylüler askere alınsa, şehirli alınmasa, buna doğrudur denir. Böyle bir ayırım olmadığına göre şehit olanlar arasında köylü de vardır, şehirli de. Köylerin daha çok şehit vermesi, Cumhuriyet öncesi nüfusun % 80'inin köylerde yaşamasındandır.

Köylüye, “*Türk*” denilmesi de, sadece Safranbolu’ya özgü, bir hitap tarzı ve daha doğrusu bir küçümseme değildir. Bu, Osmanlının yüzyıllar boyu Türk Ulusu’na gösterdiği aşağılık tutumun, tüm ülkeye ve bu arada Safranbolu’ya da yansımastır. Osmanlı döneminde devletin üst yönetimi ve yeniçeriler Türk kökenli olmayan devşirmedir; padişah anaları da Türk değildir.

Osmanlı nazarında Araplar “*kavmi necip*”, yani soylu bir toplumdur. Türkler ise, “*Etraki biidrak*”, idrakten yoksun, yani bilinçsiz olarak nitelendirilmektedir. Kimilerinin, XVII.yüzyılın büyük divan şairi, ünlü hiciv (*yeri*) üstadı diyerek yere göğe sığdıramadığı NEF’i ise, “*Türk’e hak, çeşme-i irfanı haram etmiştir*”; yani Tanrı, Türk’e bilme, anlama, kavrama kaynağını yasaklamıştır demektedir. Bu şair, padişah IV.Murat’ın emriyle Topkapı Sarayı’nın odunluğuna boğdurulmaya götürülürken bile, celladını, “*bre cahil Türk*” diye aşağılayabilmiştir.

Bu arada İlhan SELÇUK’un kaleme aldığı “Yüzbaşı Selahattin” kitabındaki şu olay ilginçtir. 1910 yılında arkadaşı Rahmi, “*sen nesin*” diye sorduğunda, Selahattin, ona sırasıyla Harbiye Mektebi talebesi, Osmanlı ve Müslüman olduğu yanıtını verir. “*Hayır sen her şeyden önce Türk’sün*” karşılığını alınca da Selahattin, yalnız köylülere Türk dendiğini hatırlar, kendisinin İstanbullu olduğundan, Türk olamayacağından söz eder.

Aynı ana dili konuşmak, aynı ulustan olmanın kanıtıdır. Ulusal birliğin sağlanması açısından da, dil en önemli öğelerden biridir. Sadece köylünün değil, şehirlinin de, İstanbullunun da Türk olduğunun öğrenilmesi ve bu gerçeğin yaygınlaşması Cumhuriyet’le birlikte mümkün olabilmıştır. Ulu Önder ATATÜRK, “*Türk öğün, çalış, güven*” diyerek, Türk’e benliğini kazandırmıştır.

ATATÜRK’ün, “*Ne Mutlu Türküm Diyene*” özdeyişinden önceki, tüm yurttta yaygın bir hitap tarzını Safranbolululara maletmek, başka özel bir amaç yoksa bilgisizliktendir. Tepki gösterilecekse şehirlili Safranbolululara değil, halen ağızına Türk sözcüğünü almayanlara, Osmanlı özlemi içinde olanlara, ATATÜRK demeyerek, ısrarla Mustafa Kemal diyenlere gösterilmelidir.

Sosyal medyada internet ortamında, yukarda değinilen mütegalibe, köylü ve Türk konusu tartışılırken, “*Safranbolulular derici ve gericidir; dericiliği Geredelilere kaptırdılar, gericilik onlarda kaldı*” tarzında başka yaklaşımlarda da bulunuldu. Kafiye açısından güzel bir söylemdi, dericiliğin Geredelilere kaptırılması da doğrudur. Ama gericilik yaftası, hiç değilse eski ve yerli Safranbolulular açısından asla doğru olamazdı; haksızlık olurdu.

Bu bölümün başında anlatıldı; Cumhuriyet döneminde Safranbolulular tüm yeniliklere kucak açmışlar, eskiyle bağlarını koparmışlar ve çağdaş yaşam biçimini benimsemişlerdir. O yıllardaki Safranboluluların sosyal ve siyasal çizgileri geriye değil, çağdaşlığa yöneliktir. Bu gerçek, belgelerle kolaylıkla kanıtlanabilir. Daha sonra gericilik diye adlandırılacak olguların, zaman içinde Safranbolu’daki hangi sosyal, siyasal ve demografik değişimlerin sonucu olduğu araştırılmadan bir yargıya varılmamalıdır.

Böyle bir araştırma yapıp, toplanan veriler değerlendirildiğinde, hangi Safranboluluların ne zamandan bu yana, yapıştırılmak istenen ya da yakıştırılan gericilik sıfatıyla nitelendirilebileceği gerçeği de ortaya çıkmış olur.

► SAFRANBOLU VE SAFRANBOLULULAR

Safranbolu “Kendini koruyan ve korumaya devam eden bir kenttir”, “Korumanın başkenti”dir, bir “Açık hava müzesidir”, “Yaşayan tarihimiz; geleceğe mirasımızdır”, “Başka Safranbolu yoktur” söylemleri, zaman içinde hep Safranbolu için üretilmiştir; Safranbolu bu söylemlerle ünlüdür. Bu söylemler, Safranbolu insanına özgü değer yargıları ve niteliklerle yakından ilişkilidir.

Şu gerçek asla göz ardı edilmemelidir: Yedi ceddi anadan doğma Safranbolulu ya da sonradan olma Safranbolulu hiç fark etmez; köylü ya da şehirli olmak hiç önem arzetmez; “*Safranbolulu olmak bir ayrıcalıktır.*”

Safranbolu, sadece evleriyle değil; gelenek ve görenekleriyle, sosyal ve kültürel değerleriyle, yaşam biçimiyle ve en önemlisi insanlarıyla Türk toplumunun geçmişini yansıtan bir aynadır.

Türkçü ve ulusalcı büyük fikir adamı Ziya GÖKALP, bir buluşmalarında, eski Osmanlı Divan Edebiyatı tarzında şiir yazan, ünlü şair Yahya Kemal BEYATLI'ya, “*Harabisin (yıkıntısın), harabati (derbeder) değilsin; / Gözün mazidedir (geçmiştir), ati (gelecek) değilsin*” der.

Yahya Kemal BEYATLI, bu nitelendirmeyi, o anda irticalen (doğaçlama) iki dize olarak yanıtlar. Aşağıda yer alan bu dizeler, büyük şairimiz tarafından, sanki Safranbolu için söylenmiştir; bu dizelerde sanki Safranbolulular anlatılmaktadır. Çünkü, Safranbolu da, Safranbolulular da kökleri geçmişte olan, gözleri geçmişe değil, geleceğe dönük ulu çınarlardır.

Ne harabiyim, ne harabatiyim / Kökleri mazide olan atiyim

(Ne yıkıntıyım, ne derbederim / Kökleri geçmişte olan geleceğim)

Yahya Kemal BEYATLI